

דורשבו

סוכה זו על שום מה? שמעון אליעזר הלוי ספירו

"וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִרְעַמְסֵס סִפְתָּה" (שמ' יז:לז) - סוכות ממש היו, דברי ר' אליעזר, שנאמר "וַיַּעֲקֹב נָסַע סִפְתָּה" (בר' לג:יז) וחכמים אומרים: אין "סוכות" אלא מקום, שנאמר "וַיִּסְעוּ מִסִּפְתַּת וַיִּחַנּוּ בְּאֵתָם" (במ' לג:ו). מה "אתם" מקום, אף "סוכות" מקום. רבי עקיבא אומר: אין "סוכות" אלא ענני כבוד, שנאמר: "וַיִּבְרָא ה' עַל כָּל־מְכוֹן הַרְצִיּוֹן וְעַל־מִקְרָאָהּ עֲנַן יוֹמָם וְעֶשֶׂן וְנִגְהָ אֵשׁ לְהִבָּה לְלֵלָה כִּי עַל־כָּל־כְּבוֹד חָפָה. וְסִפָּה תִּהְיֶה לְצַלִּיּוֹמָם מִחֶרֶב וּלְמַחְסָה וּלְמַסְתוֹר מִזֶּרֶם וּמִמְטָר" (יש' ד:ה-ו).

חשוב להבין שהראיה שמביא רבי אליעזר אינה גזרה שווה בעלמא, אלא צריך לבדוק את הפסוק כולו: "וַיַּעֲקֹב נָסַע סִפְתָּה וַיִּבֶן לוֹ בַּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סִפְתַּת עַל־כֶּן קָרָא שְׁמֵהּ־מְקוֹם סִפְתָּה" (בר' לג:יז). לפי פירושו, כמו שה"סכתה" של יעקב מציינת הן את שם המקום הן את הסוכות שעשה שם, כך אף ה"סכתה" של בני ישראל במדבר מציין את שם המקום וגם מרמז על הסוכות שעשו שם. ננסה להעמיק יותר בטעם המצווה "כִּי בְּסִכּוֹת הוֹשְׁבֵי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל": לפי פירושו של רבי אליעזר, צריך לקרוא לא רק "בסוכות" אלא גם "בסוכות", דהיינו, שם המקום של התחנה הראשונה אחרי שיצאו בני ישראל ממצרים. ונקרא המקום ספּוֹת על שם האירוע החשוב וההיסטורי שאירע בו, שהושיב ה' את בני ישראל בסוכות ממש. כלומר, ה' יצר במקום זה תנאים שסייעו לבני ישראל לבנות יחד סוכות, והייתה זו פעולה ציבורית שהולידה בהם תחושות של חברה אחת כצעד ראשון לקראת עשייתם עם אחד. כאן המקום לציין שלפועל "ישב" יש כמה משמעויות, ושהשם "תושב" משמעו מי שגר במקום מסוים בקביעות, ההפך ממי שהוא

ר' אליעזר ורבי עקיבא חולקים בשאלת טיבן של הסוכות שבהן הושיב הקב"ה את בני ישראל במדבר. על הפסוק: "כִּי בְּסִכּוֹת הוֹשְׁבֵי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאֵי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויק' כג:מג) כתוב בספרא (רג:)¹ "רבי אליעזר אומר: סוכות ממש היו; רבי עקיבא אומר: סוכות ענני הכבוד היו".

השאלה שמעלה הספרא אינה שאלה היסטורית תאורטית שאפשר להתעלם ממנה, בחינת מאי דהוה הוה. אדרבה, היא מרמזת על חוסר ידיעה בטעמה של מצווה חשובה,² העומדת ביסוד אחד משלושת הרגלים. זאת ועוד, אף לא אחת מהאפשרויות שהתנאים מציגים לפנינו, "סוכות ממש" או "ענני כבוד", עולה בקנה אחד עם מה שעולה מהמשך הפסוק: אם מדובר ב"סוכות ממש", מה מרשים בהושבת בני ישראל בסוכות? ואם מדובר ב"ענני כבוד", איזו הנצחה של הנס יש בישיבה בסוכות ה"פשוטות" שלנו? שורש המחלוקת בין התנאים הוא בעובדה שהתורה אינה אומרת ולא כלום על המאורע בשעה שהתרחש, בניגוד למה שהיא עושה בשאר המאורעות שנצטוונו לזכור, כגון: יציאת מצרים, מתן תורה, מלחמת עמלק ומעשה מרים. ואף על פי שלא מצאנו בתורה פרטים על המאורע שבעקבותיו נצטוונו לשבת בסוכות, מכל מקום יש בה רמז העשוי לשפוך אור על שאלה זו. וזה לשון המכילתא בעניין זה (מכילתא, פסחא יד):

* שמעון אליעזר הלוי ספירו הוא פרופ' אמריטוס בבית"ס ללימודי יסוד, אוניברסיטת בר אילן.

¹ עיינו סוכה יא ע"ב.

² ויש כאן גם נפקא מינה להלכה לדעת מי שאומר שכדי שיצא האדם ידי חובת מצוות ישיבה בסוכה, הוא צריך לכוון גם לטעם המצווה, כיוון שנאמר במפורש: "לְמַעַן יִדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם" (שם).

שהיה להם במדבר, ניטעה בהם תחושת השותפות. הם החלו להרגיש שהם "תושבים", חברים בקבוצה הנקראת "בני ישראל", אף על פי שעדיין היו נודדים בדרך. מקורה של קבוצה זו בעבר הרחוק, אך עתידה מובטח והוא כולל חזון גאולתי אוניברסלי. ואולי ניתן לחוש בין השיטין של המקרא את צהלת הא-ל האומר: הנה הושבתי את בני ישראל, והצלחתי לנטוע בהם כבר לפני מתן תורה ולפני כניסתם לארץ ישראל את התחושה שהם "תושבים" ו"בני בית" בבית ישראל.

ניסיתי להסביר ברוח המקרא מהי הסוכה שישבו בה אבותינו כשעזבו את בתיים שבמצרים, את בית העבדים, ומהי המשמעות המיוחדת המיוחסת לה במקורותינו. אבל לאמתו של דבר, יותר מכל האבירים הקשורים במצוות האחרות, הסוכה הפכה להיות סמל מיוחד למהפכים שחלו בתולדות ישראל. לכל דור ולכל תקופה בהיסטוריה של עם ישראל הייתה סוכה בעלת משמעות מיוחדת: למן הסוכות הראשונות שהושיב בהן ה' את בני ישראל ועד הסוכות שעשו להם בני ישראל במלחמת סיחון ועוג;⁶ למן הסוכות שעשו שבי ציון "בשמחה גדולה"⁷ עד ה'סוכה לא סוכה' שבגולה, שהייתה סמל למצבם הלא יציב של היהודים שם. וכן הדבר עד לסוכות בימינו, כשכל אזרח במדינת ישראל יכול לשבת בסוכתו בתחושת ביטחון תלת ממדית: בצלו של הקב"ה מלמעלה, מוקף בדפנות של צה"ל מסביב, ומתחת רגליו אדמת הארץ הקדושה. יהי רצון שיפרוס הקב"ה את סוכת שלומו עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים.

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
הדף מופיע באינטרנט באתר המידע
של אוניברסיטת בר-אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' עמוס פריש
עורכת לשון: רחל הכהן שף

⁶ עיינו בספר חיי אדם, מאת ר' אברהם דאנציג, הלכות סוכה כלל קמ"ו סעיף א'.

⁷ עיינו נחמיה שם.

"ג'ר". התושבות היא מעמד מיוחד של מי שיש להם זכויות לצד התחייבויות. ואולם לעתים מונח זה טומן בחובו משמעות סובייקטיבית;³ תחושה אישית או דעה מסוימת. כשאדם רואה את עצמו "תושב" בחברה מסוימת, כחבר ותיק המקבל על עצמו את ערכיה ודרך חייה של הקבוצה, הריהו "תושב" בה, גם אם אינו עונה מבחינה אובייקטיבית להגדרה. כלומר הוא חש הזדהות עם חברי הקבוצה.⁴ כך למשל משמעות המשפט: "וּבְמוֹשֵׁב לְצִיִּים לֹא יִשָּׁב" (תה' א:א): המקום אינו חשוב, אלא מי שנמצאים בו. והנה מעין זה מצינו בפסוק "לְהוֹשִׁיבֵי עַם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ" (תה' קיג:ז), שאינו מכוון למקום, אלא לחברה של נדיבים המעניקים לדל ולאביון תחושת ביטחון עצמי.

נחזור למצווה שבפרשתנו: "בְּסֻפֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל־הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בְּסֻפֹּת". התורה מצווה כל אזרח בישראל לבנות לעצמו סוכה ולחיות בה שבעת ימים. כידוע, לא בכל עת ובכל מקום אפשר היה להשיג את החומרים הדרושים לבניית סוכה,⁵ ולעתים קרובות נאלצו היהודים לעשות סוכה משותפת: "הוא ושכנו הקרוב אל ביתו". במקרה כזה הם לחוש יפה את טעמה של המצווה: "לְמַעַן יִדְעוּ דַרְתִּיכֶם כִּי בְּסֻפֹּת הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאֵי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם" (שמ' כג: מג). אין כתוב כאן "למען תזכרו", כדי להגיע להתעלות על השבטיות ולחוש את הישראליות, אלא "למען ידעו דַרְתִּיכֶם" - מהניסיון האישי שלכם בכל הזמנים.

נראים הדברים שהתורה מגלה לנו כאן בפעם הראשונה את "הסוד" של חג הסוכות, את טעמה של המצווה: "כִּי בְּסֻפֹּת הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". כפי שנכתב לעיל, כבר בחנייתם הראשונה של בני ישראל במדבר, אחרי צאתם מרעמסס, מבית עבדים, נצטוו לבנות להם מקלטים ארעיים ממה שמצאו בסביבה. הם עזרו איש לרעהו, וכששיתפו פעולה זה עם זה, וחילקו ביניהם את מה

³ עיינו במפרשי המקרא לבראשית כג:ד.

⁴ ואולי זהו פירוש הברכה "לישב בסוכה", שהאדם חייב להרגיש כ"תושב" בסוכה, "כעין תדורו" שבלשון חכמים.

⁵ עיינו נחמיה ח:יז.